

ДРУГА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ЕТНОГРАФІЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ «СЕРЕДНЯ НАДДНІПРЯНЩИНА: МАТЕРІАЛЬНА І ДУХОВНА КУЛЬТУРА»

10-11 червня 2010 р. в м. Переяслав-Хмельницький у Національному історико-етнографічному заповіднику «Переяслав» відбулася II науково-практична етнографічна конференція «Середня Наддніпрянщина: матеріальна і духовна культура». В ході підготовки конференції було запропоновано кілька тематичних напрямків: історико-етнографічна характеристика Середньої Наддніпрянщини; народні традиційні ремесла та промисли; звичаєво-обрядова культура; народна творчість; традиції і сучасність; фольклорно-етнографічні дослідження у музеях.; етнографічне музеєзнавство; реставрація, охорона та збереження пам'яток народної культури. В роботі конференції взяли участь музейні наукові співробітники, вчені провідних наукових установ України, освітяни, аспіранти, магістранти. Було розглянуто широкий спектр проблем з етнології, фольклористики, мистецтвознавства, музеєзнавства, культурології, джерелознавства, археології, історії, економіки, релігієзнавства, народної педагогіки та ін.

На розгляд було винесено 72 доповіді і повідомлення, з яких 8 – на пленарне засідання, 64 – на секційні. На пленарному засіданні під головуванням заступника генерального директора НІЕЗ «Переяслав» із наукової роботи В. П. Мельник з привітальними промовама виступили в. о. голови Державної служби з питань національної культурної спадщини Я. Я. Діхтяр, заступник Переяслав-Хмельницького міського голови Д. С. Мазоха, проректор з наукової роботи ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький педагогічний університет ім. Григорія Сковороди» С. М. Рик, декан історичного факультету ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький педагогічний університет ім. Григорія Сковороди» Б. Л. Дем'яненко.

З-поміж виголошених доповідей особливу увагу викликав виступ завідувача відділом української етнології Національного науково-дослідного інституту українознавства МОН України Ю. С. Фігурного «Матеріальна і ду-

ховна культура Середньої Наддніпрянщини – важливий чинник формування української етнічної і національної ідентичностей», підготовлений разом із доцентом ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди» О. І. Висовень. Проректор із наукової роботи ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький педагогічний університет ім. Григорія Сковороди» С. М. Рик порушив актуальну проблему відстеження долі пам'яток Переяславщини, що з різних причин опинилися за межами краю.

Особливо слід виокремити виступ одного з фундаторів Національного музею народної архітектури та побуту України С. В. Верговського «Генеза підводок традиційних будівель Київщини», в якому дослідник переконливо доводить, що матеріальні пам'ятки в переважній більшості мають сакральне підґрунтя.

Серед доповідей, представлених на пленарному засіданні, найбільш поширеним і популярним було питання аналізу фондів колекцій НІЕЗ «Переяслав», Черкаського обласного краєзнавчого музею, зокрема: «Збірка переяславських рушників, вишитих рушниковими швами, кін. XIX – поч. XX ст. (за матеріалами колекції НІЕЗ «Переяслав»)». Каталог (доповідач – Л. О. Годліна, головний зберігач фондів НІЕЗ «Переяслав»); «Розписи М. Буряк – зразок українського образотворення» (доповідач – С. А. Тетеря, старший науковий співробітник НІЕЗ «Переяслав»); «Особливості золотарського ремесла Лівобережжя Черкащини (За фондовою колекцією дукачів)» (доповідач – В. І. Нестеренко, заступник генерального директора з наукової роботи Черкаського обласного краєзнавчого музею).

Цікавий матеріал містився у виступі доцента ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди» Я. О. Потапенка «Фольклорні елементи в історіософії Тараса Шевченка: проблеми інтерпретації». Питанням локальної

історії був присвячений виступ провідного наукового співробітника НІЕЗ «Переяслав» Л. М. Набок «Матеріали до словника ремісників м. Переяслава. Персоналії».

Згідно р програмі, конференції працювало 3 секції. Перший із секційних напрямків: «Історико-етнографічні дослідження». Даний блок репрезентували 26 доповідачів.

Особливу увагу учасників конференції викликала доповідь, присвячена внеску краєзнавця Є. Ф. Іщенка у створення Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини «До історії створення Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини (За матеріалами епістолярної спадщини краєзнавця Є. Ф. Іщенка)» (доповідачі – Г. І. Козій, завідувач філіалом Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини, О. М. Жам, завідувач відділу Музею хліба НІЕЗ «Переяслав»). Доповідачі представили раніше не відомі листи Є. Ф. Іщенка, виявлені в особистому архіві ветерана музею М. І. Жама. Документи є цінним джерелом у вивченні історії становлення музею-скансену в Переяславі-Хмельницькому.

Тематичним продовженням окресленої проблематики стали виступи наукових співробітників НІЕЗ «Переяслав»: «До історії комплектування двору козацької Покровської церкви на території Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини НІЕЗ «Переяслав» (доповідач – Н. Г. Ткаченко, завідувач відділом), «До питання реконструкції житла XVIII ст. у Музеї народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини» (доповідачі – Г. М. Бузян, Д. А. Тетеря) та «Традиції озеленення української селянської садиби Середньої Наддніпрянщини кін. XIX – поч. XX ст.» (доповідач – І. С. Бова, завідувач відділу «Дендропарк» НІЕЗ «Переяслав»).

На секційному засіданні були представлені кілька доповідей, присвячених архівній спадщині маловідомих краєзнавців Переяславщини Д. Косарика та С. Верхратського. Зокрема, «Село Андруші в архівній спадщині Дмитра Косарика» (доповідач С. М. Зубер, старший науковий співробітник НІЕЗ «Переяслав») та «Архівна спадщина С. Верхратського в контексті дослідження родильної обрядовості українців (на матеріалах рукописного фонду ІМФЕ ім. М. Т. Рильського)» (доповідач С. М. Захарченко, молодший нау-

ковий співробітник НІЕЗ «Переяслав»).

Варто відзначити ґрунтовність дослідження наукового співробітника НІЕЗ «Переяслав» О. І. Тонконог «Становище сільського населення Полтавської губернії у зв'язку з проведенням реформи 1861 р.». Дослідниця акцентувала увагу на стані сільського населення Переяславського повіту Полтавської губернії. Зацікавив новизною піднятої теми і виступ старшого наукового співробітника НІЕЗ «Переяслав» Ю. Б. Каліновича «Особливості будівництва та догляду сухопутних шляхів сполучення в Україні (кін. XIX – поч. XX ст.)».

Другий напрямок секційного засідання був означений як «Етнографічно-мистецтвознавчі дослідження». Цікавий матеріал, присвячений багатогранній мистецькій спадщині переяславської художниці Г. І. Самутіної, був поданий у виступі групи науковців НІЕЗ «Переяслав» Л. М. Шкіри, Г. М. Остроноса, Н. О. Захарчук, Л. С. Чередніченко «Творчість художниці Г. І. Самутіної (каталог робіт домашньої колекції)».

З-поміж секційної проблематики найбільша питома вага дісталася виступам, в яких розкривалися особливості традиційної вишивки в народному одязі Полтавщини та Черкащини: «Народні повір'я, обряди та художні особливості полтавських жіночих сорочок» (доповідач – О. М. Фролова, молодший науковий співробітник Полтавського краєзнавчого музею); «Використання традиційної вишивки Черкаського регіону у сучасному проектуванні костюма» (доповідач – О. М. Мартинова, голова Черкаської обласної організації Спілки майстрів народної творчості України); «Традиції і сучасність народної вишивки Канівщини» (доповідач – Н. М. Басиста, старший науковий співробітник Шевченківського національного заповідника).

Локальним дослідженням мистецтвознавчого характеру присвятили свої доповіді магістрант відділення образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького Л. М. Колесник «Самодіяльне образотворче мистецтво XX ст. села Розсошинці Чигиринського району Черкаської області (за картинами хати Харченко Домахи Платонівни)» та аспірантка відділу етнології Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильсь-

кого А. М. Філатова «Пісенна лірика села Семигір'я Світловодського району Кіровоградської області». Привернув увагу і виступ молодшого наукового співробітника НІЕЗ «Переяслав» С. М. Вовкодава «Реконструкція давнього ландшафту басейну річки Броварка на Переяславщині», в якому подані методи реконструкції давнього ландшафту басейну р. Броварки на Переяславщині шляхом аналізу картографічних матеріалів та даних дистанційного зондування Землі. Виступ науковця доповнював мультимедійний супровід.

Поділилися інформацією про витоки, відродження традицій, популяризацію через музейні виставки, заходи, майстер класи, лекції, заняття та перспективи розвитку писанкарства на Черкащині колеги з Черкаського обласного краєзнавчого музею В. М. Литовка (завідувач відділом етнографії) та М. М. Хоменко (старший науковий співробітник).

У роботі конференції і, зокрема, в засіданні секції взяли участь науковці-початківці. Цікавою виявилася доповідь аспіранта ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди» М. П. Губочкіна, присвячена творчості самобутнього народного художника І. Шульги, – «Творчість народного художника І. М. Шульги як джерело з історії села Кропивне на Золотоніщині». Особливостям обрядового фольклору переселенців Черкасько-Кременчуцького побережжя Дніпра присвятив свій виступ аспірант Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України О. І. Вовк.

Третій секційний напрямок називався «Етнографічні колекції та музеєзнавчі дослідження». Ця тема останнім часом набрала розвою, інтересу, актуальності. Потужним блоком в роботі секції виступили науковці Музею народної архітектури та побуту України. Проблемам народного будівництва присвятили свої доповіді М. С. Верговська «Традиційне народне будівництво Київщини за пам'ятками НМНАП України» та Р. О. Свирида «Хата із с. Дударків – традиційне житло XIX ст. Лівобережної Київщини в колекції НМНАП України». Особливо цінною в доповідях була «прив'язка» до пам'яток народного житлового будівництва, які експонуються в Національному музеї народної архітектури та побуту України.

Важливі проблеми збереження дикоростучих реліктових рослин (трав, зелених насаджень) в етнографічних музеях України на прикладі Національного музею народної архітектури та побуту України підняла завідувач відділу ландшафту І. І. Денисюк.

Обрядовій тематиці присвячувалася доповідь наукового співробітника НМНАП України О. П. Громової «Весільно-перезв'янська обрядовість на Середній Наддніпрянщині». Дослідниця розглянула складові повесільного обряду «перезва» і його структуру. Звернула увагу на те, що цей обряд найчастіше зустрічався на території Середньої Наддніпрянщини і побутує до цього часу.

Чільне місце в роботі секції зайняли виступи, присвячені музейним колекціям. Зокрема, пригадуються напрацювання науковців НІЕЗ «Переяслав»: «Збірка українського фарфору та фаянсу XIX – поч. XX ст. у Національному історико-етнографічному заповіднику «Переяслав» (Т. В. Музика, науковий співробітник), «Ліпний фігурний посуд XX ст. (за матеріалами колекції НІЕЗ «Переяслав»). Каталог» (І. Г. Дунайна, старший науковий співробітник, Т. В. Музика, науковий співробітник), «Верхній хутровий одяг в експозиції Музею народного одягу Середньої Наддніпрянщини кін. XIX – поч. XX ст.» (М. І. Бондаренко, молодший науковий співробітник), «Каталог скринь фондової колекції НІЕЗ «Переяслав» (Л. М. Шкіра, старший науковий співробітник), «Знаряддя обробітку шкіри в Середній Наддніпрянщині кін. XIX – поч. XX ст.» (Т. В. Грудевич, молодший науковий співробітник), «Наївне малярство Панаса Ярмоленка (каталог робіт з колекції Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»)» (С. А. Тетеря, старший науковий співробітник, Л. І. Гладун, науковий співробітник). Логічним продовженням даного напрямку став виступ наукового співробітника заповідника «Гетьманська столиця» Ю. А. Блажко «Настільники з фондової колекції заповідника «Гетьманська столиця».

Секційні засідання конференції проводилися на базі Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини. Для учасників форуму проводилися екскурсії по музеях заповідника, було продемонстровано виставку «Етнографічний Переяслав (кін. XIX – поч. XX ст.)» (відповідальні: Н. Л. Заїка, Л. С. Чередніченко), на якій були

представлені експонати із фондової колекції НІЕЗ «Переяслав».

У заключний день конференції на пленарному засіданні були підбиті підсумки роботи та накреслені подальші напрямки розвитку. Зокрема, було рекомендовано проведення чергової конференції, оскільки величезний масив піднятих проблем освоєний далеко не повністю.

Проведена конференція мала чимало спільного з попередньою і водночас особливою. Піднята проблематика все більше наповнюється конкретними локальними й проблемно-тематичними питаннями. Помітний масив займають дослідження із залученням здобутків бібліографічних, статистичних спостережень, архівних матеріалів, епістолярної спадщини. Оперуючи відповідною літературою, аналізуючи фондові колекції музеїв України, дослідники прагнуть сприяти всебічному дослідженню історії, культури,

традицій, збереженню історико-культурного надбання нашого народу, популяризації національної спадщини, об'єднанню зусиль науковців, громадських діячів, представників органів місцевої влади, підростаючого покоління у формуванні високосвідомого суспільства.

Зафіксоване і розглянуте на конференції знайде відображення в матеріалах збірника наукових праць НІЕЗ «Переяслав» – «ПЕРЕЯСЛАВІКА». Цей огляд не вичерпує всіх піднятих на зустрічі проблем. Ґрунтовно ознайомитися з усім масивом питань можна буде після опублікування матеріалів конференції.

Організатори форуму розраховують, що в майбутньому тематика етнографічної конференції «Середня Наддніпрянщина: матеріальна і духовна культура» відіграватиме помітну роль у розвитку сучасної вітчизняної науки.

